

Internationaal humanitair gewoonterecht

ICRC

P.O. NR. ARBO2TRGVA03017376

SUNFLOWER OIL

EXPIRY DATE : APRIL 2004

ICRC

P.O. NR. ARBO2TRGVA03017376

SUNFLOWER OIL

20 x 1 LITRE

PRODUCTION DATE : APRIL 2003
EXPIRY DATE : APRIL 2004

Rode Kruis
Vlaanderen

Paraat. Altijd, overal.

Herziene versie

Het Nederlandse Rode Kruis

Internationaal humanitair gewoonterecht

**Een studie uitgevoerd door het Internationale Rode Kruiscomité
(ICRC) in opdracht van de internationale gemeenschap**

Onder leiding van Jean-Marie Henckaerts en Louise Doswald-Beck

In het Engels wordt voor de studie de term “customary international humanitarian law” gebruikt. De termen “laws of war” en “laws of armed conflict” zijn tevens gangbaar in het Engels om “international humanitarian law” aan te duiden, aangezien ze allen dezelfde betekenis hebben. In Vlaanderen is gekozen voor een letterlijke vertaling van de Engelse term “international humanitarian law” en men spreekt dan ook van het “internationaal humanitair recht”. Hoewel deze terminologie ook wel in Nederland gangbaar is, wordt toch eerder de term “humanitair oorlogsrecht” gebruikt. Zo hanteren bijvoorbeeld het Nederlandse Ministerie van Defensie en het Nederlandse Rode Kruis deze bewoording, die in feite een combinatie is van de verschillende Engelse termen. In deze publicatie zal de Vlaamse benaming “international humanitair recht” worden aangehouden. Tevens hanteert deze publicatie de in Vlaanderen gangbare terminologie voor wat de regels betreft. Zo wordt bijvoorbeeld gesproken over ‘strijders’, terwijl voor deze term in Nederland het woord ‘combattanten’ gangbaar is, en over het woord ‘burgerlijke goederen’, dat in Nederland ‘burgerobjecten’ wordt genoemd.

Gewoonterechtelijke regels van het internationaal humanitair recht

Deze lijst is gebaseerd op de besluiten vervat in Deel 1 van de studie inzake internationaal humanitair gewoonterecht. Aangezien de studie niet bedoeld was om voor elke verdragsbepaling van het internationaal humanitair recht na te gaan of deze het karakter van gewoonterecht had, volgt de studie niet noodzakelijkerwijs de structuur van de bestaande verdragen. Het toepassingsgebied van de regels wordt aangegeven tussen vierkante haakjes. De afkorting IGC verwijst naar gewoonteregels van toepassing op internationale gewapende conflicten, terwijl NIGC verwijst naar niet-internationale gewapende conflicten. In het laatstgenoemde geval staat bij sommige regels aangegeven dat zij 'verdedigbaar' van toepassing zijn, omdat de praktijk meestal in die richting gaat, maar minder verbreid is.

Sinds de aanvaarding van de Verdragen van Genève in 1949 hebben een alarmerend aantal gewapende conflicten gewoed op alle continenten. De vier Verdragen van Genève en hun Aanvullende Protocollen van 1977 hebben tijdens deze periode een juridische bescherming geboden aan personen die niet of niet langer rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden (gewonden, zieken en schipbreukelingen, personen die gevangen worden gehouden om redenen die verband houden met het conflict en burgers). Maar er zijn ook ontelbare schendingen van deze verdragen met lijden en dood tot gevolg. Veel leed had kunnen worden voorkomen indien het internationaal humanitair recht beter was gerespecteerd.

Algemeen is men het eens dat schendingen van het internationaal humanitair recht niet te wijten zijn aan onvolkomenheden in de regels. Zij zijn veeleer te wijten aan onwil om de regels te respecteren, gebrekkige afdwingmechanismen, onzekerheid over hun toepassing in bepaalde omstandigheden en aan een gebrek aan kennis bij politieke leiders, bevelhebbers, strijders en het publiek in het algemeen.

De Internationale Conferentie voor de Bescherming van Oorlogsslachtoffers, die in augustus-september 1993 in Genève bijeen kwam, boog zich over de mogelijkheden om schendingen van het internationaal humanitair recht aan te pakken. De eindverklaring die bij consensus werd aanvaard, riep de Zwitserse overheid op om een intergouvernementele groep van deskundigen bijeen te

brengen om praktische methoden voor de promotie van betere kennis van het recht en de naleving ervan te bestuderen.

De intergouvernementele groep van deskundigen voor de bescherming van oorlogsslachtoffers kwam in januari 1995 in Genève bijeen en aanvaardde een reeks van aanbevelingen. De nadruk lag op preventieve maatregelen die een betere kennis en een meer doeltreffende implementatie moeten verzekeren. Op aanbeveling van de intergouvernementele groep van deskundigen werd het Internationale Rode Kruiscomité (ICRC) uitgenodigd om een rapport voor te bereiden over gewoonterechtelijke regels inzake internationaal humanitair recht. Dit met de hulp van deskundigen in het internationaal humanitair recht uit verschillende geografische regio's en verschillende juridische systemen, en in consultatie met deskundigen van overheden en internationale organisaties. Het rapport, waarvan de bevindingen toepasbaar zijn in zowel internationale als niet-internationale gewapende conflicten, dient ook door het ICRC te worden verspreid naar staten en bevoegde internationale organen.

In december 1995 bevestigde de 26e Internationale Rode Kruis- en Rode Halve Maanconferentie deze aanbeveling en verleende zij het ICRC een officieel mandaat om dit rapport voor te bereiden. Bijna 10 jaar later, na uitgebreid onderzoek en een ruime consultatie met deskundigen werd het rapport in 2005 gepubliceerd als studie inzake internationaal humanitair gewoonterecht. De 6,8 kilo zware studie bestaat uit twee delen. Deel 1 bevat de 161 regels en beschrijft de gewoonterechtelijke basis van deze regels. Deel 2 bevat een overzicht van de praktijk waarop het gewoonterecht voor deze regels is gebaseerd.

REVISIE

Momenteel wordt er gewerkt aan een herziene editie van deel 2 van de studie. In de eerste editie was de Statenpraktijk geanalyseerd tot 2002. Sindsdien is er echter veel gebeurd in de wereld. De praktijk van de laatste jaren is door verschillende academici, ICRC-delegaties en Nationale Rode Kruis- en Rode Halve Maanverenigingen (waaronder ook het Nederlandse en het Belgische Rode Kruis) onderzocht. Een team van onderzoekers, gevestigd in het Lauterpacht Centre for International Law aan de Universiteit van Cambridge, onderzoekt de internationale praktijk, terwijl het ICRC hen ook de verschillende landenrapportages aanbrengt. De herziene versie zal (naar verwachting) geen wijzigingen aanbrengen in de 161 regels, maar een extra krachtige basis ge-

ven voor het bestaan van gewoonterecht. De herziene versie zal door het ICRC online worden gepubliceerd.

DOEL

Hoewel het internationaal humanitair verdragsrecht goed ontwikkeld is, zijn er twee ernstige hinderpalen voor de toepassing van deze verdragen in hedendaagse gewapende conflicten. Deze verklaren de noodzaak en de zin van dit onderzoek naar internationaal humanitair gewoonterecht.

Eerst en vooral zijn verdragen enkel toepasbaar voor staten die ze hebben geratificeerd. Dit betekent dat de toepassing van de verschillende internationaal humanitair rechtelijke verdragen in een bepaald conflict afhangt van de mate waarin de conflictpartijen de verdragen geratificeerd hebben. Terwijl de vier Verdragen van Genève universeel geratificeerd zijn, is dit niet het geval voor de Aanvullende Protocollen. Hoewel het Eerste Aanvullende Protocol door meer dan 160 staten is geratificeerd, is zijn doeltreffendheid vandaag beperkt. Verschillende staten die recent betrokken waren bij internationale gewapende conflicten, zijn er geen partij bij. Hetzelfde geldt voor het Tweede Aanvullende Protocol dat eveneens meer dan 160 ratificaties telt. Meerdere staten die betrokken zijn bij een niet-internationaal gewapend conflict, ratificeerden het niet. In deze niet-internationale gewapende conflicten is het gemeenschappelijk artikel 3 van de Verdragen van Genève vaak de enige toepasbare humanitaire verdragsvoorziening.

Het eerste doel van de studie was daarom om na te gaan welke regels van het internationaal humanitair recht deel uitmaken van het internationaal gewoonterecht en daardoor bindend zijn voor alle partijen bij een conflict, los van het feit of zij de verdragen die deze regels bevatten, geratificeerd hebben.

Voor heel wat hedendaagse niet-internationale gewapende conflicten bieden de humanitaire verdragen niet voldoende gedetailleerde regels. Deze conflicten zijn aan heel wat minder verdragsregels onderworpen dan internationale conflicten. Enkel een beperkt aantal verdragen is ook toepasbaar in niet-internationale gewapende conflicten, namelijk het geamendeerde Conventionele Wapenverdrag, het Statuut van het Internationaal Strafhof, het Verdrag van Ottawa inzake het verbod op antipersoonsmijnen, het Chemische Wapenverdrag, het Verdrag van Den Haag inzake de bescherming van culturele goe-

deren en zijn tweede protocol, het Tweede Aanvullende Protocol en artikel 3 gemeenschappelijk aan de vier Verdragen van Genève. Hoewel het Tweede Aanvullende Protocol het gemeenschappelijk artikel 3 aanvult, is het toch minder gedetailleerd dan de regels inzake internationale gewapende conflicten, zoals vastgelegd in de Verdragen van Genève en Aanvullend Protocol I.

Het Tweede Aanvullende Protocol bevat amper 15 substantiële artikels, het Eerste Aanvullende Protocol meer dan 80. Cijfers verklaren niet alles, maar ze leggen toch de aanzienlijke ongelijkheid bloot in de regelgeving tussen internationale en niet-internationale gewapende conflicten. Het tweede doel van de studie was dus te bepalen of internationaal gewoonterecht niet-internationale gewapende conflicten op een meer gedetailleerde wijze regelt dan verdragsrecht en indien ja, in welke mate.

HET ONDERZOEK

Internationaal gewoonterecht vloeit voort uit de praktijk van staten, zoals deze wordt weergegeven in militaire handleidingen, nationale wetgeving, rechtspraktijk en officiële verklaringen. Een regel wordt als gewoonte beschouwd wanneer het een wijdverspreide, representatieve en vrijwel uniforme praktijk van staten aanvaardt als recht.

Om deze statenpraktijk vast te stellen werden drie verschillende onderzoeken ondernomen.

Individuele deskundigen of onderzoeksteams gingen de statenpraktijk na in 47 landen over de hele wereld (9 in Afrika, 15 in Azië, 11 in Europa, 11 in Amerika, en 1 in Oceanië). De stuurgroep van de studie, samengesteld uit 12 eminente professoren internationaal recht, selecteerde deze landen op basis van een geografische vertegenwoordiging en recente ervaring met verschillende soorten van gewapende conflicten. De studie steunde eveneens op militaire handleidingen, nationale wetgeving, nationale rechtspraktijk en officiële verklaringen van staten die nog niet door de individuele experts onder de loep werden genomen.

Daarnaast werden zes onderzoeksteams aangesteld om internationale bronnen en praktijk te onderzoeken.

Het onderzoek werd vervolledigd door een analyse van het ICRC-archief met betrekking tot een 40-tal recente gewapende conflicten wereldwijd. Landen

die nog niet door het statenonderzoek werden bestudeerd, kregen daarbij de voorkeur.

Het onderzoek was uitgebreid, maar niet alomvattend. Het focuste vooral op de praktijk van de laatste 30 jaar om zeker te zijn dat de studie een adequate weerspiegeling is van het hedendaagse internationaal humanitair gewoonterecht.

De onderzoeksresultaten en de opeenvolgende ontwerp teksten werden aan de Stuurgroep voorgelegd en herzien door een groep van academici en overheidsexperten. Zij werden uitgenodigd om op persoonlijke titel hun mening te geven.

DE BEVINDINGEN IN EEN NOTENDOP

Het onderzoek van het ICRC richtte zich in hoofdzaak op de humanitaire verdragen die geen universele ratificatie kennen, in het bijzonder de Aanvullende Protocollen, het Verdrag van Den Haag voor de bescherming van culturele goederen en een aantal specifieke verdragen inzake het gebruik van bepaalde wapens. De Verdragen van Genève die door 192 staten onderschreven

zijn, worden algemeen als internationaal gewoonterecht beschouwd. Daarenboven zijn ze voor alle staten bindend als verdragsrecht.

De studie illustreert duidelijk de wisselwerking tussen verdragsrechtelijke en gewoonterechtelijke bepalingen. Zo codificeerden de Aanvullende Protocollen in 1977 niet uitsluitend bestaande regels van internationaal gewoonterecht, maar legden ze ook de basis voor nieuwe gewoonterechtelijke regels. Uit de praktijk die voor de studie werd verzameld, blijkt de vergaande impact van de Aanvullende Protocollen op de praktijk van staten, in het bijzonder niet-verdragsstaten. De basisbeginselen van het Eerste Aanvullende Protocol genieten een ruimere erkenning dan de ratificatie van dit Protocol doet vermoeden.

Het laatste decennium ontwikkelde zich een praktijk die aandringt op de toepassing van internationaal humanitair recht in interne gewapende conflicten. Deze praktijk heeft een aanzienlijke invloed uitgeoefend op de vorming van gewoonterecht voor niet-internationale gewapende conflicten. Zowel Protocol I als II heeft een verrijkend effect gehad op de praktijk, met als resultaat dat vele bepalingen nu deel zijn van het internationaal gewoonterecht.

De meest betekenisvolle bijdrage van het gewoonterechtelijk internationaal humanitair recht aan de regelgeving voor interne conflicten is evenwel dat het verder gaat dan de voorzieningen in het Tweede Aanvullende Protocol. Daardoor worden belangrijke lacunes in de regelgeving voor interne conflicten ingevuld.

Het voeren van de vijandelijkheden

De studie biedt belangrijke inzichten in de gewoonterrechtelijke status van de regels met betrekking tot het voeren van de vijandelijkheden: naast de bevestiging van de bestaande regels brengt het ook onduidelijkheden en lacunes aan het licht.

In tegenstelling tot Aanvullend Protocol I bevat Protocol II slechts enkele rudimentaire regels inzake het voeren van de vijandelijkheden. Zo biedt het geen specifieke omschrijvingen of definities voor de principes van onderscheid en proportionaliteit. Deze lacune in de regelgeving is echter sinds lang ingevuld door de statenpraktijk. Dit leidde tot de creatie van regels identiek aan de regels uit het Eerste Protocol, maar als gewoonterrecht toepasbaar in interne conflicten. Deze regels omvatten de basisbeginselen voor het voeren van de vijandelijkheden, regels inzake speciaal beschermde personen en goederen, en regels over specifieke methoden van oorlogvoering.

Op eenzelfde manier bevat Aanvullend Protocol II slechts een aantal algemene bepalingen over de humanitaire hulpverlening aan de burgerbevolking. In tegenstelling tot Protocol I voorziet Protocol II geen specifieke bepalingen inzake het respect voor en de bescherming van humanitaire hulpverleners en goederen. Het voorziet evenmin in de verplichting voor staten om de snelle en onbelemmerde doorgang van humanitaire hulpgoederen bestemd voor de bevolking in nood toe te laten of de vrijheid van beweging toe te staan voor hulp-personeel. Er kan wel geargumenteed worden dat deze verplichting impliciet deel uitmaakt van de algemene verplichting tot bijstand aan de bevolking in nood. Door de wijdverspreide, representatieve en vrijwel uniforme praktijk van staten zijn deze bepalingen gekristalliseerd in internationaal gewoonterrecht, toepasbaar in internationale en niet-internationale gewapende conflicten.

Hoewel Protocol I en II de toestemming van de betrokken partijen vereisen voor de hulpverlening aan de bevolking is dit in de praktijk niet terug te vinden.

Het spreekt niettemin voor zich dat een humanitaire organisatie niet kan optreden zonder de toestemming van de betrokken partijen.

Wanneer wordt vastgesteld dat de burgerbevolking met uithongering wordt bedreigd en dat een humanitaire organisatie die op een onpartijdige en niet-discriminerende wijze hulp biedt, in staat is de situatie te verbeteren, is een partij verplicht haar toestemming te geven. Een weigering op arbitraire gronden is in strijd met de regels. De praktijk erkent wel dat de betrokken partij controle mag uitoefenen op de hulpverlening en dat het humanitaire hulp personeel zowel de interne wetgeving van het gebied waar het actief is als de veiligheidsbepalingen moet respecteren.

GRIJZE GEBIEDEN

In internationale gewapende conflicten zijn de termen 'strijder' en 'burger' duidelijk gedefinieerde begrippen. In niet-internationale gewapende conflicten is de praktijk echter ambigu. Het blijft onduidelijk of leden van gewapende oppositiegroepen deel uitmaken van de strijdkrachten of burgers zijn die rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden en daardoor hun bescherming verliezen. Dit bepaalt of leden van dergelijke groepen als dusdanig kunnen worden aangevallen. Deze onduidelijkheid weerspiegelt zich eveneens in het verdragsrecht. Het Tweede Aanvullende Protocol geeft geen definitie van 'burger' of 'burgerbevolking', hoewel deze termen in verschillende bepalingen opgenomen zijn. Latere verdragen, toepasbaar in niet-internationaal gewapende conflicten gebruiken eveneens de term burgers en burgerbevolking, zonder deze te definiëren.

Een gelijkaardige onduidelijkheid is het gevolg van de afwezigheid van een precieze definitie van het begrip 'rechtstreekse deelname aan de vijandelijkheden', en dit zowel in internationale als niet-internationale gewapende conflicten. Het verlies van bescherming tegen aanvallen is echter duidelijk en onbetwist wanneer een burger wapens of andere middelen om gewelddaden te plegen gebruikt tegen het personeel of de goederen van de strijdkrachten van de tegenpartij.

Voor een consistente interpretatie heeft het ICRC een zes jaar durende studie en consultatie uitgevoerd om te verhelderen wat het internationaal humanitair recht precies zegt over burgers die direct deelnemen aan vijandigheden. In

juni 2009 is deze interpretatieve leidraad verschenen. Hij beoogt het onderscheid te verduidelijken tussen die burgers die moeten worden beschermd tegen aanvallen en diegenen die, in zeer uitzonderlijke omstandigheden, hun bescherming verliezen tegen directe vijandigheden.

Een andere vraag is de exacte reikwijdte van het principe van proportionaliteit bij aanvallen. Hoewel de studie een wijdverspreide steun voor dit principe toont, geeft het geen verduidelijking ten opzichte van het bestaande verdragsrecht over hoe het militaire voordeel ten opzichte van verliezen onder de burgerbevolking moet worden afgewogen.

Bevestigende praktijk

De Aanvullende Protocollen introduceren een nieuwe regel inzake het verbod van aanvallen tegen werken en installaties die gevaarlijke krachten bevatten, wanneer een dergelijke aanval het vrijlaten van gevaarlijke krachten en zware verliezen onder de burgerbevolking veroorzaakt. Dit verbod geldt zelfs indien deze goederen militaire doelen zijn. Hoewel het niet duidelijk is of deze specifieke regel deel uitmaakt van het gewoonterecht, toont de praktijk dat staten zich bewust zijn van het hoge risico op ernstige schade bij zo'n aanval. Als gevolg erkennen zij dat tijdens gewapende conflicten bijzondere voorzorgen moeten worden genomen om het vrijkomen van gevaarlijke krachten te voorkomen en als gevolg daarvan ernstige verliezen onder de burgerbevolking te verhinderen. Deze verplichting tot het nemen van voorzorgen wordt als een gewoonterechtelijke regel erkend, zowel in internationale als in interne conflicten.

Een andere nieuwe regel in het Eerste Aanvullende Protocol is het verbod op het gebruik van methoden en middelen van oorlogvoering die tot doel hebben of waarvan verwacht mag worden dat ze wijdverspreide, langdurige en ernstige schade aan het natuurlijke milieu veroorzaken. Sinds de aanvaarding van het Eerste Aanvullende Protocol heeft deze verbodsbepaling zo'n ruime steun in de statenpraktijk gevonden dat het verankerd is in internationaal gewoonterecht. Dit niettegenstaande de herhaalde bewering van een aantal staten dat deze regel niet van toepassing is op nucleaire wapens en ze daarom niet gebonden zijn aan deze regel voor wat hun nucleaire wapens betreft.

De studie wijst verder uit dat het natuurlijke milieu een burgerlijk goed is. Het geniet dus de bescherming van de principes en regels die voor andere burgerlijke goederen gelden, in het bijzonder het principe van onderscheid en

proportionaliteit en de vereiste om voorzorgen te nemen bij een aanval. Dit betekent dat geen enkel deel van het natuurlijke milieu het voorwerp mag zijn van een aanval, behalve wanneer het een militair doel is. Zelfs indien het een militair doel is, geldt een verbod van aanval wanneer verwacht mag worden dat de schade aan het milieu overmatig zal zijn in verhouding tot het concrete en rechtstreekse te verwachten militaire voordeel. De conflictpartijen moeten al de mogelijke voorzorgen nemen bij het voeren van de vijandelijkheden om toevallige schade aan het milieu te voorkomen, of in ieder geval tot een minimum te beperken. Gebrek aan wetenschappelijke zekerheid over de gevolgen van bepaalde militaire operaties op het milieu ontslaat de partij niet van deze verplichting.

Lacunes

Er zijn ook thema's die niet aan bod komen in de Aanvullende Protocollen, maar een bevestiging vinden in de praktijk. Zo bevatten de Protocollen geen bepalingen over de bescherming van personeel en goederen die deel uitmaken van vredesmissies. In de praktijk geniet dit personeel en deze goederen dezelfde bescherming tegen de gevolgen van de vijandelijkheden als burgers en burgerlijke goederen. Als resultaat ontwikkelde zich in de statenpraktijk een regel die het aanvallen verbiedt van personen en goederen die betrokken zijn bij vredesoperaties in overeenstemming met het VN-Handvest, zolang deze personen recht hebben op de bescherming die burgers en hun goederen toekomt onder het internationaal humanitair recht. Deze statenpraktijk vindt bevestiging in het Statuut van het Internationaal Strafhof en maakt nu deel uit van het internationaal gewoonterecht geldig in alle gewapende conflicten.

Het gros van de regels over het voeren van de vijandelijkheden wordt geregeld door het Recht van Den Haag dat sinds lang erkend wordt als gewoonterecht in internationale gewapende conflicten. Een aantal van deze regels worden nu ook erkend als gewoonterechtig in niet-internationale gewapende conflicten. Dit geldt bijvoorbeeld voor het verbod op plundering, op het vernietigen of in beslag nemen van eigendom van de tegenpartij, behalve wanneer een dwingende militaire noodzaak dit vereist. Plundering slaat op het gedwongen in beslag nemen van private eigendom van onderdanen van de vijand voor privaat of persoonlijk gebruik. Beide verbodsbepalingen hebben geen invloed op de gewoonterechtiglijke praktijk inzake de inbeslagneming van militair materiaal als oorlogsbuit.

De regels inzake oorlogvoering voorzien voor militaire commandanten de mogelijkheid met de tegenpartij in contact te treden, hetzij rechtstreeks, hetzij via tussenpersonen. Deze tussenpersonen of parlementairen beschikken voor het uitvoeren van hun opdracht over een zekere onschendbaarheid. Het gebruik van de witte vlag is een traditionele wijze om zich kenbaar te maken als parlementair. Daarnaast is het een erkende praktijk dat de partijen een beroep doen op derden om de communicatie te vereenvoudigen: een beschermende mogendheid of een onpartijdige en neutrale humanitaire organisatie die optreedt als een plaatsvervanger, zoals het ICRC, maar ook internationale organisaties of vredeshandhavingstroepen. De praktijk toont aan dat diverse instellingen en organisaties als tussenpersonen zijn opgetreden bij onderhandelingen in internationale en niet-internationale gewapende conflicten. De regels met betrekking tot parlementairen gaan terug tot de Reglementering van Den Haag en zijn sinds lang erkend als gewoonterecht in internationale gewapende conflicten. Op basis van de praktijk van de voorbije 50 jaar, zijn ze ook gewoonterecht geworden in interne gewapende conflicten.

CULTURELE GOEDEREN

Inzake de bescherming van culturele goederen toont de praktijk twee stromingen. De eerste gaat terug tot de Reglementen van Den Haag. Zij eisen tijdens militaire operaties speciale aandacht om schade te voorkomen aan gebouwen voor religie, kunst, onderwijs of liefdadigheid en historische monumenten, tenzij deze gebouwen militaire doelen zijn. Het verbiedt het in beslag nemen, vernietigen of opzettelijk beschadigen van dergelijke gebouwen en monumenten. Terwijl deze regels reeds lange tijd als gewoonterecht in internationale gewapende conflicten gelden, worden ze vandaag ook als gewoonterecht in niet-internationale gewapende conflicten aanvaard.

De tweede stroming steunt op de specifieke bepalingen van het Verdrag van Den Haag voor de bescherming van culturele goederen in gewapende conflicten van 1954, dat bescherming biedt aan “goederen van groot belang voor het culturele erfgoed van de mensen” en dat een specifiek herkenningsteken introduceert om dergelijke goederen aan te duiden. Het gewoonterecht vereist vandaag dat dergelijke goederen niet het voorwerp van een aanval vormen noch gebruikt worden voor doeleinden die ze blootstellen aan vernietiging of schade, tenzij imperatieve vereisten van militaire noodzaak. Het verdrag ver-

biedt eveneens iedere vorm van diefstal, plundering of toe-eigening en daden van vandalisme gericht tegen dergelijke eigendommen. Deze verbodsbepalingen komen overeen met de bepalingen van het Verdrag van Den Haag en tonen de invloed van het verdrag op de statenpraktijk betreffende de bescherming van belangrijke culturele goederen.

Middelen van oorlogvoering

De algemene principes die het gebruik verbieden van wapens die onnodig leed veroorzaken en die door hun aard geen onderscheid kunnen maken tussen burgers en strijders, maken deel uit van het gewoonterecht voor alle conflicten. Bijkomend heeft de statenpraktijk op basis van deze principes, het gebruik of bepaalde toepassingen van het gebruik van een aantal specifieke wapens verboden onder internationaal gewoonterecht: giftige of vergiftigende wapens; biologische wapens; chemische wapens; geweldcontrolerende agentia en herbiciden als methode van oorlogvoering; kogels die uitzetten of vervormen in het menselijke lichaam; het gebruik tegen personen van kogels die exploderen bij contact met het menselijke lichaam; wapens waarvan het voornaamste effect is dat zij verwondingen veroorzaken door deeltjes die niet met x-stralen opspoorbaar zijn in het menselijke lichaam; valstrikmijnen die op enige manier gehecht of geassocieerd worden met objecten of personen die recht hebben op een speciale bescherming onder het internationaal humanitair recht of objecten die naar alle waarschijnlijkheid burgers zullen aantrekken; laserwapens die in het bijzonder ontworpen zijn met als enige strijdende functie of als één van hun strijdende functies, het veroorzaken van permanente blindheid bij personen zonder geassisteerd zicht.

Sommige wapens die niet verboden zijn door het gewoonterecht zijn niettemin aan beperkingen onderworpen. Dit is onder meer het geval voor landmijnen en brandwapens. Zo moeten conflictpartijen die landmijnen gebruiken, de plaatsing ervan in de mate van het mogelijke registreren. Bij het einde van de vijandelijkheden zijn zij verantwoordelijk om mijnen te verwijderen of onschadelijk te maken, of om hun verwijdering te vereenvoudigen. Met meer dan 140 ratificaties van het Ottawaverdrag is de meerderheid van de staten gebonden aan het verbod op het gebruik, de productie, de opslag en de overdracht van antipersoonsmijnen. Hoewel dit verbod geen deel uitmaakt van het internationaal gewoonterecht, omwille van de aanzienlijke tegengestelde praktijk van

staten die geen partij zijn bij het verdrag, hebben vrijwel alle staten - ook zij die geen partij en geen voorstander zijn van hun onmiddellijke ban - de nood erkend te werken aan een eventuele eliminatie van antipersoonslandmijnen.

Het tegen personen gerichte gebruik van brandwapens is verboden, tenzij het niet mogelijk is een minder schadelijk wapen in te zetten om een persoon buiten strijd te stellen. Bovendien moeten bij gebruik van deze wapens bijzondere maatregelen worden genomen om het incidenteel verlies, het verwonden van burgers of het veroorzaken van schade aan burgerlijke goederen te voorkomen en in ieder geval tot een minimum te beperken. De meeste van deze regels komen overeen met verdragsverplichtingen die aanvankelijk enkel toepasbaar waren in internationale conflicten. Deze trend is geleidelijk gewijzigd. In 1996 werd Protocol II bij het Conventioneel Wapenverdrag van 1980 gewijzigd waardoor het eveneens van toepassing werd in niet-internationale gewapende conflicten. In 2001 werd het Conventioneel Wapenverdrag zelf gemendeerd waardoor het toepassingsgebied van de Protocollen I tot IV tot interne conflicten wordt uitgebreid. De gewoonterechtelijke verbodsbepalingen en beperkingen, waarnaar hierboven verwezen werd, gelden voor alle gewapende conflicten.

Fundamentele waarborgen

Fundamentele waarborgen zijn van toepassing op alle burgers in de macht van een partij bij het conflict die niet of niet langer rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden. Ze gelden ook voor alle personen die buiten gevecht zijn.

De fundamentele waarborgen zijn allemaal stevig verankerd in het internationaal humanitair recht en zijn toepasbaar zowel in internationale als interne gewapende conflicten. Waar relevant werd de praktijk uit het internationaal mensenrechtenrecht aan de studie toegevoegd, in het bijzonder in het hoofdstuk over fundamentele garanties. De reden hiervoor is dat het internationaal mensenrechtenrecht van toepassing blijft in gewapende conflicten, zoals de mensenrechtenverdragen uitdrukkelijk zelf stellen, hoewel van sommige bepalingen onder welbepaalde voorwaarden mag worden afgeweken in noodsituaties. De voortdurende toepasbaarheid van mensenrechten tijdens gewapende conflicten is meermaals bevestigd in de statenpraktijk, door mensenrechtenorganen en het Internationaal Gerechtshof. De studie heeft de praktijk van het mensenrechtenrecht enkel opgenomen om de analoge principes in het internationaal humanitair recht te ondersteunen, te versterken en te verduidelijken.

Implementatie

Een aantal regels inzake de implementatie van het internationaal humanitair recht zijn deel geworden van internationaal gewoonterecht. Dit geldt in het bijzonder voor de verplichting voor iedere partij bij het conflict om het internationaal humanitair recht na te leven en te doen naleven door haar strijdkrachten en andere personen of groepen die in feite of op instructies van of onder haar directe controle staan. Het resultaat is dat iedere partij bij het conflict, inclusief gewapende oppositiegroepen, instructies moet voorzien in internationaal humanitair recht voor zijn gewapende groepen. In hoeverre andere specifieke implementatiemechanismen die bindend zijn voor staten, ook bindend zijn voor gewapende groeperingen, is echter minder duidelijk. De verplichting om orders en instructies uit te vaardigen voor de gewapende groepen om het internationaal humanitair recht te doen naleven, wordt in het internationaal recht vastgesteld voor staten, maar niet voor gewapende oppositiegroepen. Op dezelfde manier bestaat een verplichting voor staten om juridische adviseurs beschikbaar te stellen om de militaire commandanten op het gepaste niveau te adviseren over de toepasbaarheid van het internationaal humanitair recht. De verplichting geldt niet voor gewapende oppositiegroepen.

Een staat is verantwoordelijk voor schendingen van het internationaal humanitair recht die aan haar worden toegeschreven en moet instaan voor het volledige herstel van het verlies of van de schade veroorzaakt door zulke schendingen. Het is onduidelijk of gewapende oppositiegroepen eenzelfde verantwoordelijkheid dragen voor schendingen die door hun leden veroorzaakt worden. Net zoals staten moeten gewapende oppositiegroepen het internationaal humanitair recht naleven en moeten zij handelen onder een 'verantwoordelijk bevel'. Er kan geargumenteed worden dat gewapende Internationaal Humanitair Gewoonterecht oppositiegroepen verantwoordelijkheid dragen voor daden die gepleegd worden door leden van hun groep. De gevolgen van een dergelijke verantwoordelijkheid zijn echter niet duidelijk. Het is in het bijzonder onduidelijk in welke mate gewapende oppositiegroepen een verantwoordelijkheid hebben tot volledig herstel, zelfs als in vele landen slachtoffers een burgerlijke klacht voor schade tegen de schuldigen kunnen instellen.

Wat de individuele verantwoordelijkheid betreft, stelt gewoonterechtelijk internationaal humanitair recht strafrechtelijke verantwoordelijkheid vast voor alle personen die oorlogsmisdaden begaan, de opdracht ervoor geven of die op

een andere manier verantwoordelijkheid dragen als bevelvoerder of overste. Het onderzoek naar oorlogsmisdaden en de vervolging van verdachten is een verplichting voor staten. Staten kunnen ontslaan worden van deze verantwoordelijkheid door de oprichting van internationale of gemengde tribunalen met dit doel.

BESLUIT

De studie die het ICRC uitvoerde, heeft niet tot doel de gewoonterechtelijke aard van iedere verdragsregel van het internationaal humanitair recht te bepalen, maar poogt met betrekking tot specifieke problemen de gewoonterechtelijke regels vast te stellen op basis van de statenpraktijk. Dit korte overzicht van enkele van de bevindingen van de studie toont niettemin aan dat de principes en regels uit het verdragsrecht een wijde aanvaarding kennen in de praktijk en in grote mate een invloed hebben uitgeoefend op het formuleren van internationaal gewoonterecht. Vele principes en regels maken nu deel uit van internationaal gewoonterecht. Op deze manier zijn ze bindend voor alle staten en in vele gevallen ook voor gewapende oppositiegroepen in niet-internationale gewapende conflicten.

De studie toont ook aan dat vele regels van internationaal gewoonterecht toepasbaar zijn in zowel internationale als niet-internationale gewapende conflicten. Dit toont de mate aan waarin statenpraktijk de bestaande verdragsverplichtingen overstijgt en de regels uitbreidt tot niet-internationale gewapende conflicten. Het voeren van de vijandelijkheden en de behandeling van personen in interne conflicten is dus meer gedetailleerd en vollediger dan wat onder verdragsrecht bestaat. Er moet nog worden uitgezocht in welke mate, vanuit een humanitair en militair perspectief, deze gedetailleerde regelgeving volstaat en of een verdere ontwikkeling van het verdragsrecht vereist is.

Net zoals bij het verdragsrecht kan de effectieve implementatie van de gewoonterechtelijke regels van internationaal humanitair recht worden bereikt door verspreiding, opleiding en afdwinging. Deze regels moeten worden opgenomen in militaire handboeken en nationale wetgeving, telkens als dit nog niet het geval is.

De studie maakt ook gebieden zichtbaar waar het recht niet duidelijk is en duidt die items aan, die verdere verduidelijking of overeenkomst vragen. In het

licht van de verwezenlijkingen vandaag en het werk dat nog in het vooruitzicht ligt, kan de studie niet gezien worden als een eindpunt, maar eerder als een begin van een proces met als doel het begrip en de overeenstemming over de principes en regels van het internationaal humanitair recht te verbeteren. In dit proces kan de studie de basis vormen van een rijke discussie en dialoog over de toepassing, opheldering en de mogelijke ontwikkeling van het recht.

HET BEGINSEL VAN ONDERSCHEID

Onderscheid tussen burgers en strijders

Regel 1. De partijen bij het conflict moeten te allen tijde onderscheid maken tussen burgers en strijders. Aanvallen mogen uitsluitend tegen strijders gericht worden. Aanvallen mogen zich niet op burgers richten. [IGC/NIGC]

Regel 2. Daden van geweld of bedreiging met geweld, met als hoofddoel de burgerbevolking angst aan te jagen, zijn verboden. [IGC/NIGC]

Regel 3. Alle leden van de strijdkrachten van een partij bij het conflict zijn strijders, met uitzondering van geneeskundig en geestelijk personeel. [IGC]

Regel 4. De strijdkrachten van een partij bij het conflict omvatten alle georganiseerde gewapende machten, groepen en eenheden onder een bevel dat tegenover die partij verantwoordelijk is voor het gedrag van zijn ondergeschikten. [IGC]

Regel 5. Burgers zijn personen die geen lid zijn van de strijdkrachten. De burgerbevolking omvat alle personen die burger zijn. [IGC/NIGC]

Regel 6. Burgers worden beschermd tegen aanvallen, behalve wanneer en zolang zij rechtstreeks aan de vijandelijkheden deelnemen. [IGC/NIGC]

Onderscheid tussen burgerlijke goederen en militaire doelen

Regel 7. De partijen bij het conflict moeten te allen tijde onderscheid maken tussen burgerlijke goederen en militaire doelen. Aanvallen mogen uitsluitend tegen militaire doelen gericht worden. Aanvallen mogen niet op burgerlijke goederen gericht zijn. [IGC/NIGC]

Regel 8. Ten aanzien van goederen beperken militaire doelen zich tot die goederen die door hun aard, locatie, doel of gebruik daadwerkelijk bijdragen tot de militaire actie en waarvan de gedeeltelijke of totale vernietiging, verovering of onbruikbaarmaking onder de omstandigheden van dat moment een duidelijk militair voordeel oplevert. [IGC/NIGC]

Regel 9. Burgerlijke goederen zijn alle goederen die geen militaire doelen zijn. [IGC/NIGC]

Regel 10. Burgerlijke goederen genieten bescherming tegen aanvallen, behalve wanneer en voor zolang zij militaire doelen zijn. [IGC/NIGC]

Niet-onderscheidende aanvallen

Regel 11. Niet-onderscheidende aanvallen zijn verboden. [IGC/NGC]

Regel 12. Niet-onderscheidende aanvallen zijn die, welke:

- (a) niet gericht zijn op een bepaald militair doel;
- (b) gebruik maken van strijdmiddelen of -methoden die niet tegen een bepaald militair doel gericht kunnen worden, of
- (c) gebruik maken van strijdmiddelen of -methoden waarvan de gevolgen niet beperkt kunnen worden zoals vereist door het internationaal humanitair recht; en die bijgevolg, in elk van de genoemde gevallen, van die aard zijn dat zij zonder onderscheid militaire doelen en burgers of burgerlijke goederen kunnen treffen. [IGC/NIGC]

Regel 13. Aanvallen door bombardement of volgens methoden of middelen die een aantal duidelijk gescheiden en als zodanig te onderscheiden militaire doelen, gelegen in een stad, dorp of andere streek waarin zich een vergelijkbare concentratie van burgers of burgerlijke goederen bevindt, als één enkel militair doelwit aanmerken, zijn verboden. [IGC/NIGC]

Proportionaliteit bij aanvallen

Regel 14. Een aanval uitvoeren waarvan kan worden verwacht dat zij tot bijkomende dood of verwonding van burgers, schade aan burgerlijke goederen of een combinatie daarvan zal leiden in buitensporige mate ten opzichte van het te verwachten tastbare en rechtstreekse militaire voordeel, is verboden. [IGC/NIGC]

Voorzorgen bij een aanval

Regel 15. Bij het voeren van militaire operaties moet er voortdurend op geteld worden dat de burgerbevolking, burgers en burgerlijke goederen worden ontzien. Alle mogelijke voorzorgen moeten worden genomen om bijkomende dood of verwonding van burgers en schade aan burgerlijke goederen te vermijden of in elk geval tot het uiterste te beperken. [IGC/NIGC]

Regel 16. Elke partij bij het conflict moet al het mogelijke doen om zich ervan te vergewissen dat de doelen militaire doelen zijn. [IGC/NIGC]

Regel 17. Elke partij bij het conflict moet bij de keuze van strijdmiddelen en -methoden alle mogelijke voorzorgen nemen om bijkomende dood of verwonding van burgers en schade aan burgerlijke goederen te vermijden of in elk geval tot het uiterste te beperken. [IGC/NIGC]

Regel 18. Elke partij bij het conflict moet al het mogelijke doen om te beoordelen of de aanval naar verwachting bijkomende dood of verwonding van burgers, schade aan burgerlijke goederen of een combinatie daarvan zal veroorzaken, buitensporig aan het verwachte, tastbare en rechtstreekse militaire voordeel. [IGC/NIGC]

Regel 19. Elke partij bij het conflict moet al het mogelijke doen om een aanval af te gelasten of op te schorten indien blijkt dat het doel geen militair doel is of dat de aanval naar verwachting tot bijkomende dood of verwonding van burgers, schade aan burgerlijke goederen of een combinatie daarvan zal leiden, buitensporig aan het verwachte, tastbare en rechtstreekse militaire voordeel. [IGC/NIGC]

Regel 20. Elke partij bij het conflict moet daadwerkelijk en tijdig waarschuwen voor aanvallen die de burgerbevolking kunnen treffen, tenzij de omstandigheden dit niet toelaten. [IGC/NIGC]

Regel 21. Wanneer voor het behalen van een vergelijkbaar militair voordeel een keuze tussen verschillende militaire doelen mogelijk is, moet gekozen worden voor het doel waarvan de aanval naar verwachting met minste gevaar voor burgerlevens en burgerlijke goederen zal opleveren. [IGC/verdedigbaar NIGC]

Voorzorgen tegen de gevolgen van aanvallen

Regel 22. De partijen bij het conflict moeten alle mogelijke voorzorgen nemen om de burgerbevolking en de burgerlijke goederen onder hun controle te beschermen tegen de gevolgen van aanvallen. [IGC/NIGC]

Regel 23. Elke partij bij het conflict moet voor zover mogelijk vermijden dat militaire doelen in of nabij dichtbevolkte gebieden worden geplaatst. [IGC/verdedigbaar NIGC]

Regel 24. Elke partij bij het conflict moet voor zover mogelijk burgers en burgerlijke goederen onder haar controle uit de omgeving van militaire doelen verwijderen. [IGC/verdedigbaar NIGC]

BIJZONDER BESCHERMDE PERSONEN EN GOEDEREN

Geneeskundige en geestelijke personeelsleden en goederen

Regel 25. Geneeskundig personeel dat uitsluitend aangewezen is voor geneeskundige taken moet onder alle omstandigheden ontzien en beschermd worden. Het verliest deze bescherming indien het buiten zijn humanitaire functie voor de vijand schadelijke handelingen verricht. [IGC/NIGC]

Regel 26. Het is verboden, iemand te straffen voor het vervullen van geneeskundige taken die in overeenstemming zijn met de geneeskundige deontologie, of een in het medische vlak werkzame persoon te verplichten tot het verrichten van daden die in strijd zijn met die deontologie. [IGC/NIGC]

Regel 27. Geestelijk personeel dat uitsluitend aangewezen is voor geestelijke taken moet onder alle omstandigheden ontzien en beschermd worden. Het verliest deze bescherming indien het buiten zijn humanitaire functie voor de vijand schadelijke handelingen verricht. [IGC/NIGC]

Regel 28. Geneeskundige eenheden die uitsluitend voor geneeskundige doeleinden zijn aangewezen, moeten onder alle omstandigheden ontzien en beschermd worden. Zij verliezen deze bescherming indien zij buiten hun humanitaire functie voor de vijand schadelijke handelingen verrichten. [IGC/NIGC]

Regel 29. Geneeskundige transporten die uitsluitend voor geneeskundig vervoer dienen, moeten onder alle omstandigheden ontzien en beschermd worden. Zij verliezen deze bescherming indien zij buiten hun humanitaire functie voor de vijand schadelijke handelingen verrichten. [IGC/NIGC]

Regel 30. Aanvallen gericht tegen geneeskundig en geestelijk personeel of goederen die overeenkomstig het internationale recht de distinctieve emblemen van de Conventies van Genève dragen, zijn verboden. [IGC/NIGC]

Humanitaire hulpverleners en goederen

Regel 31. Humanitaire hulpverleners moeten worden ontzien en beschermd. [IGC/NIGC]

Regel 32. Voor humanitaire hulpoperaties gebruikte goederen moeten worden ontzien en beschermd. [IGC/NIGC]

Personeel en goederen betrokken bij een vredesmissie

Regel 33. Het is verboden, een aanval te richten op personeel of goederen betrokken bij een vredesmissie overeenkomstig het Handvest van de Verenigde Naties, zolang dit personeel of deze goederen recht hebben op de aan burgers en burgerlijke goederen toegekende bescherming volgens het internationale humanitaire recht. [IGC/NIGC]

Journalisten

Regel 34. Burgerlijke journalisten die beroepsmatig werkzaam zijn in gebieden van gewapend conflict moeten ontzien en beschermd worden zolang zij niet rechtstreeks aan de vijandelijkheden deelnemen. [IGC/NIGC]

Beschermde zones

Regel 35. Het is verboden, een aanval te richten tegen een zone die ingericht is om gewonden, zieken en burgers bescherming te bieden tegen de gevolgen van vijandelijkheden. [IGC/NIGC]

Regel 36. Het is verboden, een aanval te richten tegen een tussen de partijen bij het conflict overeengekomen gedemilitariseerde zone. [IGC/NIGC]

Regel 37. Het is verboden, een aanval te richten tegen een onverdedigde plaats. [IGC/NIGC]

Culturele goederen

Regel 38. Elke partij bij het conflict moet culturele goederen ontzien:

A. Tijdens militaire operaties moet bijzondere zorg worden besteed aan het vermijden van schade aan gebouwen gewijd aan de eredienst, kunst, wetenschap, educatie of liefdadigheid, alsmede aan historische monumenten, tenzij deze militaire doelen zijn.

B. Goederen van groot belang voor het culturele erfgoed van elk volk mag niet worden aangevallen, tenzij dwingende militaire noodzaak is geboden. [IGC/NIGC]

Regel 39. Het is verboden goederen van groot belang voor het culturele erfgoed van elk volk te gebruiken voor doeleinden die het naar verwachting zullen blootstellen aan vernietiging of schade, tenzij dwingende militaire noodzaak is geboden. [IGC/NIGC]

Regel 40. Elke partij bij het conflict moet culturele goederen beschermen:

A. Elke inbeslagneming, vernieling of moedwillige beschadiging van instellingen, gewijd aan de eredienst, liefdadigheid, educatie, kunsten en wetenschappen, historische monumenten of kunst- en wetenschappelijke werken, is verboden.

B. Elke vorm van diefstal, plundering of ontvreemding van, alsmede elke daad van vandalisme jegens bezit van groot belang voor het culturele erfgoed van elk volk is verboden.

[IGC/NIGC]

Regel 41. De bezettende mogendheid moet onwettige uitvoer van cultureel bezit uit bezette gebieden verhinderen en onwettig uitgevoerde goederen teruggeven aan het bevoegde gezag van het bezette gebied. [IGC]

Werken en installaties die gevaarlijke krachten bevatten

Regel 42. Indien werken en installaties die gevaarlijke krachten bevatten, te weten stuwdammen, dijken en kerncentrales, alsook andere installaties ter plaatse of in de nabijheid, worden aangevallen, moeten voorzorgen worden genomen om te verhinderen dat gevaarlijke krachten vrijkomen die zware verliezen aan mensenlevens onder de burgerbevolking tot gevolg zouden hebben. [IGC/NIGC]

Het natuurlijke milieu

Regel 43. De algemene beginselen inzake het voeren van vijandelijkheden gelden voor het natuurlijke milieu:

A. Geen enkel deel van het natuurlijke milieu mag worden aangevallen, tenzij het een militair doel is.

B. Het is verboden, enig deel van het natuurlijke milieu te vernietigen, tenzij wegens dwingende militaire noodzaak.

C. Een aanval op een militair doel, waarvan kan worden verwacht dat zij bijkomende schade zal toebrengen aan het natuurlijk milieu in buitensporige mate tot het verwachte, tastbare en rechtstreekse militaire voordeel, is verboden.

[IGC/NIGC]

Regel 44. Het gebruik van middelen en methoden van oorlogvoering moet terdege rekening houden met de bescherming en het behoud van het natuurlijke milieu. Bij het voeren van militaire operaties moeten alle mogelijke voorzorgen worden genomen om bijkomende schade aan het natuurlijke milieu te vermijden of in elk geval tot het uiterste te beperken. Gebrek aan wetenschappelijke zekerheid wat betreft de gevolgen van bepaalde militaire operaties voor het milieu stellen een partij bij het conflict niet vrij van het nemen van dergelijke voorzorgen. [IGC/verdedigbaar NIGC]

Regel 45. Het gebruik van middelen en methoden van oorlogvoering die bestemd zijn om omvangrijke, langdurige en ernstige schade aan het natuurlijke milieu toe te brengen of naar verwachting zullen veroorzaken, is verboden. Vernietiging van het natuurlijke milieu mag niet als wapen worden gebruikt. [IGC/verdedigbaar NIGC]

BIJZONDERE METHODEN VAN OORLOGVOERING

Niet verlenen van kwartier

Regel 46. Het is verboden te verklaren dat geen kwartier zal worden verleend, een tegenstander daarmee te dreigen of de vijandelijkheden op basis van deze verklaring te voeren. [IGC/NIGC]

Regel 47. Het is verboden, een als buiten gevecht erkende persoon aan te vallen. Een persoon buiten gevecht is ieder die:

- (a) in de macht van een vijandige partij is;
- (b) zich niet kan verdedigen wegens bewusteloosheid, schipbreuk, verwonding of ziekte; of
- (c) duidelijk te kennen geeft zich te willen overgeven, mits hij of zij zich onthoudt van iedere vijandelijke daad en niet tracht te ontsnappen.

[IGC/NIGC]

Regel 48. Het is verboden, personen aan te vallen terwijl zij met een parachute uit een vliegtuig in nood springen. [IGC/NIGC]

Vernieling en inbeslagneming van goederen

Regel 49. De partijen bij het conflict mogen de aan een tegenpartij toebehorende militaire uitrusting in beslag nemen als oorlogsbuit. [IGC]

Regel 50. Het is verboden goederen van een tegenpartij te vernielen of in beslag te nemen, tenzij vereist door dwingende militaire noodzaak. [IGC/NIGC]

Regel 51. In bezet gebied:

(a) mag openbaar roerend goed dat voor militaire operaties gebruikt kan worden, in beslag genomen worden;

(b) moet openbaar onroerend goed beheerd worden overeenkomstig de regels van vruchtgebruik;

(c) moet privé-bezit ontzien worden en mag het niet in beslag genomen worden;

tenzij de vernieling of inbeslagneming van dergelijke goederen door dwingende militaire noodzaak vereist wordt. [IGC]

Regel 52. Plundering is verboden. [IGC/NIGC]

Uithongering en toegang tot humanitaire hulp

Regel 53. Het gebruik van uithongering van de burgerbevolking als oorlogsmethode is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 54. Het is verboden, voor het overleven van de burgerbevolking onmisbare goederen aan te vallen, te vernietigen, weg te halen of onbruikbaar te maken. [IGC/NIGC]

Regel 55. De partijen bij het conflict moeten behoudens hun recht van controle, toestemming geven voor en medewerking verlenen aan een snelle en ongehinderde doorgang van humanitaire hulp voor burgers in nood, die onpartijdig van aard is en zonder enig vijandig onderscheid verleend wordt. [IGC/NIGC]

Regel 56. De partijen bij het conflict moeten de toegelaten humanitaire hulpverleners de voor hun taakvervulling onmisbare bewegingsvrijheid verzekeren. Uitsluitend in geval van dwingende militaire noodzaak mogen hun verplaatsingen tijdelijk worden beperkt. [IGC/NIGC]

Misleiding

Regel 57. Oorlogslisten zijn niet verboden zolang zij geen inbreuk maken op de regels van internationaal humanitair recht. [IGC/NIGC]

Regel 58. Oneigenlijk gebruik van de parlementaire witte vlag is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 59. Oneigenlijk gebruik van de distinctieve emblemen van de Verdragen van Genève is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 60. Gebruik van het embleem en uniform van de Verenigde Naties is verboden, behalve voor zover toegestaan door de organisatie. [IGC/NIGC]

Regel 61. Oneigenlijk gebruik van andere internationaal erkende emblemen is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 62. Oneigenlijk gebruik van vlaggen of militaire emblemen, onderscheidingstekens of uniformen van de tegenstander is verboden. [IGC/verdedigbaar NIGC]

Regel 63. Gebruik van vlaggen of militaire emblemen, onderscheidingstekens of uniformen van neutrale of andere staten die geen partij zijn bij het conflict, is verboden. [IGC/verdedigbaar NIGC]

Regel 64. Het is verboden, een akkoord tot opschorting van de gevechten te sluiten met het voornemen, de op dit akkoord vertrouwende vijand bij verrassing aan te vallen. [IGC/NIGC]

Regel 65. Het is verboden een tegenstander te doden, verwonden of gevangen te nemen door middel van perfidie. [IGC/NIGC]

Communicatie met de vijand

Regel 66. Bevelhebbers mogen met elk communicatiemiddel niet-vijandig contact opnemen. Dergelijke contacten moeten gebaseerd zijn op goed vertrouwen. [IGC/NIGC]

Regel 67. Parlementairen zijn onschendbaar. [IGC/NIGC]

Regel 68. Bevelhebbers mogen de nodige voorzorgen nemen om te voorkomen dat de aanwezigheid van een parlementair nadeel meebrengt. [IGC/NIGC]

Regel 69. Parlementairen die van hun bevoorrechte positie gebruik maken om in strijd met het internationale recht en ten nadele van de tegenstander te handelen, verliezen hun onschendbaarheid. [IGC/NIGC]

WAPENS

Algemene beginselen inzake het gebruik van wapens

Regel 70. Het is verboden, strijdmiddelen of -methoden te gebruiken die naar hun aard overbodig letsel of onnodig leed veroorzaken. [IGC/NIGC]

Regel 71. Het gebruik van naar hun aard niet-onderscheidende wapens is verboden. [IGC/NIGC]

Vergif

Regel 72. Het gebruik van giftige of vergiftigende wapens is verboden. [IGC/NIGC]

Biologische wapens

Regel 73. Het gebruik van biologische wapens is verboden. [IGC/NIGC]

Chemische wapens

Regel 74. Het gebruik van chemische wapens is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 75. Het is verboden oproerbestedingsmiddelen als methode van oorlogvoeren te gebruiken. [IGC/NIGC]

Regel 76. Het gebruik van herbiciden als methode van oorlogvoeren is verboden indien zij:

- (a) naar hun aard verboden chemische wapens zijn;
- (b) naar hun aard verboden biologische wapens zijn;
- (c) gericht zijn op gewassen die geen militair doel zijn;
- (d) naar verwachting tot bijkomende dood of verwonding van burgers, schade aan burgerlijke goederen of een combinatie daarvan zouden leiden, buitensporig ten opzichte van het verwachte, tastbare en rechtstreekse militaire voordeel;
- (e) omvangrijke, langdurige en ernstige schade aan het natuurlijke milieu zouden toebrengen.

[IGC/NIGC]

Expanderende kogels

Regel 77. Het is verboden kogels te gebruiken die in het menselijk lichaam gemakkelijk uitzetten of vervormen. [IGC/NIGC]

Ontploffende kogels

Regel 78. Het is verboden tegen personen kogels te gebruiken die in het menselijk lichaam ontploffen. [IGC/NIGC]

Wapens die verwonden door niet waarneembare deeltjes

Regel 79. Het is verboden wapens te gebruiken waarvan de voornaamste uitwerking is dat zij letsel toebrengen door middel van deeltjes die niet met röntgenstralen in het menselijk lichaam ontdekt kunnen worden. [IGC/NIGC]

Valstrikmijnen

Regel 80. Het is verboden valstrikmijnen te gebruiken die op enigerlei wijze zijn gehecht aan of verbonden met goederen of personen die krachtens het internationaal humanitair recht bijzondere bescherming genieten of goederen die vermoedelijk burgers zullen aantrekken. [IGC/NIGC]

Landmijnen

Regel 81. Bij het gebruik van landmijnen moeten bijzondere voorzorgen worden genomen om hun niet-onderscheidende gevolgen tot het uiterste te beperken. [IGC/NIGC]

Regel 82. Een partij bij het conflict die landmijnen gebruikt, moet hun ligging voor zover mogelijk registreren. [IGC/verdedigbaar NIGC]

Regel 83. Bij het staken van actieve vijandelijkheden moet een partij bij het conflict die landmijnen heeft gebruikt, deze ruimen of op andere wijze onschadelijk maken voor burgers, dan wel het ruimen vergemakkelijken. [IGC/NIGC]

Brandwapens

Regel 84. Indien brandwapens worden gebruikt, moeten bijzondere voorzorgen worden genomen om bijkomende dood of verwonding van burgers en schade aan burgerlijke goederen te vermijden of in elk geval tot het uiterste te beperken. [IGC/NIGC]

Regel 85. Het gebruik van brandwapens tegen personen is verboden, tenzij geen minder schadelijk wapen gebruikt kan worden om een persoon buiten gevecht te stellen. [IGC/NIGC]

Blindmakende laserwapens

Regel 86. Het is verboden, gebruik te maken van laserwapens die dusdanig zijn ontworpen dat zij in de strijd worden ingezet met als enig of één van de doelen om blijvende blindheid te veroorzaken bij personen zonder geassisteerd zicht. [IGC/NIGC]

BEHANDELING VAN BURGERS EN BUITEN GEVECHT GESTELDE PERSONEN

Fundamentele waarborgen

Regel 87. Burgers en buiten gevecht gestelde personen moeten menselijk worden behandeld. [IGC/NIGC]

Regel 88. Het is verboden bij de toepassing van het internationaal humanitair recht nadelig onderscheid te maken op grond van ras, huidkleur, geslacht, taal, godsdienst of geloof, politieke of andere opvatting, nationale of maatschappelijke afkomst, rijkdom, geboorte of andere status of op enig ander soortgelijk criterium. [IGC/NIGC]

Regel 89. Moord is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 90. Marteling, wrede of onmenselijke behandeling en aanslagen op de persoonlijke waardigheid, in het bijzonder vernederende en ontterende behandeling, zijn verboden. [IGC/NIGC]

Regel 91. Lijfstraffen zijn verboden. [IGC/NIGC]

Regel 92. Verminking, geneeskundige of wetenschappelijke experimenten of enige andere geneeskundige handeling die niet noodzakelijk is als gevolg van de gezondheidstoestand van de betrokken persoon en die niet strookt met de algemeen aanvaarde geneeskundige normen, zijn verboden. [IGC/NIGC]

Regel 93. Verkrachting en andere vormen van seksueel geweld zijn verboden. [IGC/NIGC]

Regel 94. Slavernij en slavenhandel zijn in iedere vorm verboden. [IGC/NIGC]

Regel 95. Onbeloonde dwangarbeid of misbruik van dwangarbeid is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 96. Het nemen van gijzelaars is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 97. Het gebruik van menselijke schilden is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 98. Gedwongen verdwijning is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 99. Willekeurige vrijheidsberoving is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 100. Niemand mag veroordeeld of bestraft worden, anders dan op basis van een eerlijk proces dat alle essentiële rechtswaarborgen biedt. [IGC/NIGC]

Regel 101. Niemand mag worden beschuldigd of veroordeeld wegens een handelen of nalaten dat krachtens nationaal of internationaal recht geen misdrijf was ten tijde dat het handelen of nalaten gebeurde, evenmin mag een zwaardere straf worden opgelegd dan die welke van toepassing was ten tijde van het begaan van het misdrijf. [IGC/NIGC]

Regel 102. Niemand mag wegens een misdrijf veroordeeld worden, anders dan op basis van individuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid. [IGC/NIGC]

Regel 103. Collectieve straffen zijn verboden. [IGC/NIGC]

Regel 104. De overtuigingen en godsdienstige gebruiken van burgers en buiten gevecht gestelde personen moeten worden geëerbiedigd. [IGC/NIGC]

Regel 105. Het gezinsleven moet in de mate van het mogelijke geëerbiedigd worden. [IGC/NIGC]

De status van strijders en krijgsgevangenen

Regel 106. Strijders dienen zich te onderscheiden van de burgerbevolking wanneer zij deelnemen aan een aanval of aan een militaire operatie ter voorbereiding van een aanval. Indien zij dit nalaten, hebben zij geen recht op de status van krijgsgevangene. [IGC]

Regel 107. Strijders die gevangen worden genomen terwijl zij spionage bedrijven, hebben geen recht op de status van krijgsgevangene. Zij mogen niet schuldig verklaard of veroordeeld worden zonder voorafgaande berechting. [IGC]

Regel 108. Huurlingen, zoals gedefinieerd in Aanvullend Protocol I, hebben geen recht op de status van strijder of krijgsgevangene. Zij mogen niet schuldig verklaard of veroordeeld worden zonder voorafgaande berechting. [IGC]

Gewonden, zieken en schipbreukelingen

Regel 109. Telkens wanneer de omstandigheden het toelaten en in het bijzonder na een gewapend treffen moet elke partij bij het conflict onverwijld alle mogelijke maatregelen treffen om de gewonden, zieken en schipbreukelingen zonder nadelig onderscheid op te sporen, bijeen te brengen en te evacueren. [IGC/NIGC]

Regel 110. De gewonden, zieken en schipbreukelingen moeten in de grootst mogelijke omvang en binnen de kortst mogelijke tijd de geneeskundige verzorging en aandacht ontvangen die hun toestand vereist. Er mag op geen andere dan geneeskundige gronden onderling onderscheid tussen hen worden gemaakt. [IGC/NIGC]

Regel 111. Elke partij bij het conflict moet alle mogelijke maatregelen nemen om de gewonden, zieken en schipbreukelingen te beschermen tegen slechte behandeling en plundering van hun persoonlijke eigendommen. [IGC/NIGC]

De doden

Regel 112. Telkens wanneer de omstandigheden het toelaten en in het bijzonder na een gewapend treffen moet elke partij bij het conflict onverwijld alle mogelijke maatregelen treffen om de doden zonder nadelig onderscheid op te sporen, bijeen te brengen en te evacueren. [IGC/NIGC]

Regel 113. Elke partij bij het conflict moet alle mogelijke maatregelen nemen om te voorkomen dat de doden beroofd worden. Verminking van lijken is verboden. [IGC/NIGC]

Regel 114. De partijen bij het conflict moeten trachten de terugkeer van de stoffelijke overschotten van de overledenen te vergemakkelijken op verzoek van de partij waartoe zij behoren of van hun familieleden. Zij moeten hun persoonlijke bezittingen terug bezorgen. [IGC]

Regel 115. De doden moeten op eerbiedige wijze worden begraven en hun graven moeten worden ontzien en naar behoren onderhouden. [IGC/NIGC]

Regel 116. Met het oog op de identificatie van de doden moet elke partij bij het conflict voorafgaand aan de begraving alle beschikbare informatie vastleggen en de plaats van de graven aanduiden. [IGC/NIGC]

Vermiste personen

Regel 117. Elke partij bij het conflict moet alle mogelijke maatregelen nemen om te zoeken naar personen die als gevolg van een gewapend conflict als vermist zijn opgegeven; zij moet alle inlichtingen waarover zij omtrent hun lot beschikt ter kennis brengen van hun familieleden [IGC/NIGC].

Van hun vrijheid beroofde personen

Regel 118. Van hun vrijheid beroofde personen moeten naar behoren voorzien worden van voedsel, water, kleding, onderdak en medische aandacht. [IGC/NIGC]

Regel 119. Tenzij gezinnen in gezinsverband zijn gehuisvest, moeten van hun vrijheid beroofde vrouwen ondergebracht worden in verblijven die gescheiden zijn van die van mannen en onder rechtstreeks toezicht staan van vrouwen. [IGC/NIGC]

Regel 120. Tenzij gezinnen in gezinsverband zijn gehuisvest, moeten van hun vrijheid beroofde kinderen worden ondergebracht in verblijven die gescheiden zijn van die van volwassenen. [IGC/NIGC]

Regel 121. De lokaliteiten van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, moeten verwijderd zijn van de gevechtszone en waarborgen voor hun gezondheid en hygiëne bieden. [IGC/NIGC]

Regel 122. Het is verboden de persoonlijke eigendommen van personen die van hun vrijheid zijn beroofd te plunderen. [IGC/NIGC]

Regel 123. De persoonlijke gegevens van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, moeten worden vastgelegd. [IGC/NIGC]

Regel 124.

A. In internationale gewapende conflicten moet het ICRC regelmatig toegang worden verleend tot alle van hun vrijheid beroofde personen, ter controle van de omstandigheden waarin zij worden vastgehouden en om de contacten tussen deze personen en hun families te herstellen. [IGC]

B. In niet-internationale gewapende conflicten kan het ICRC zijn diensten aan de partijen aanbieden om alle personen te bezoeken die van hun vrijheid zijn beroofd om redenen die verband houden met het conflict, om de omstandigheden waarin zij worden vastgehouden te controleren, en om de contacten tussen deze personen en hun families te herstellen. [NIGC]

Regel 125. Aan van hun vrijheid beroofde personen moet worden toegestaan, met hun familieleden te corresponderen onder voorbehoud van redelijke voorwaarden wat betreft de frequentie en de noodzakelijke censuur door het gezag. [IGC/NIGC]

Regel 126. Aan geïnterneerden burgers en personen die in verband met een niet-internationaal gewapend conflict van hun vrijheid zijn beroofd, moet worden toegestaan in de mate van het mogelijke bezoekers te ontvangen, in het bijzonder naaste verwanten. [NIGC]

Regel 127. De persoonlijke overtuigingen en godsdienstige gebruiken van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, moeten worden geëerbiedigd. [IGC/NIGC]

Regel 128.

A. Krijgsgevangenen moeten na het staken van de actieve vijandelijkheden onverwijd vrijgelaten en gerepatrieerd worden. [IGC]

B. Burgerlijk geïnterneerden moeten vrijgelaten worden zodra de redenen welke tot hun internering hebben geleid niet meer bestaan, maar uiterlijk zo snel mogelijk na het einde van de actieve vijandelijkheden. [IGC]

C. Personen die in verband met een niet-internationaal gewapend conflict van hun vrijheid zijn beroofd, moeten worden vrijgelaten zodra de redenen van de vrijheidsberoving niet meer bestaan. [NIGC]

De bedoelde personen mogen van hun vrijheid beroofd blijven indien zij wegens een misdrijf vervolgd worden of indien zij een in rechte opgelegde straf uitzitten.

Verplaatsing en verplaatste personen

Artikel 129.

A. De partijen bij een internationaal gewapend conflict mogen de burgerbevolking van een bezet gebied noch in haar geheel, noch ten dele deporteren of onder dwang verplaatsen, tenzij de veiligheid van de betrokken burgers of dwingende militaire redenen dit vereisen. [IGC]

B. De partijen bij een niet-internationaal gewapend conflict mogen geen bevel geven om de burgerbevolking of een deel daarvan om redenen die verband houden met het conflict te verplaatsen, tenzij de veiligheid van de betrokken burgers of dwingende militaire redenen dit vereisen. [NIGC]

Artikel 130. De Staten mogen hun eigen burgerbevolking of een deel daarvan niet overplaatsen naar een door hen bezet gebied. [IGC]

Artikel 131. In geval van verplaatsing moeten alle mogelijke maatregelen worden genomen opdat de betrokken burgers in behoorlijke omstandigheden worden ontvangen wat onderdak, hygiëne, gezondheid, veiligheid en voeding betreft en opdat leden van eenzelfde gezin niet gescheiden worden. [IGC/NIGC]

Artikel 132. Verplaatste personen zijn gerechtigd vrijwillig en veilig naar hun huis of gebruikelijke woonplaats terug te keren zodra de redenen voor hun verplaatsing niet meer bestaan. [IGC/NIGC]

Artikel 133. De eigendomsrechten van verplaatste personen moeten worden gerespecteerd. [IGC/NIGC]

Andere personen die bijzondere bescherming genieten

Regel 134. De bijzondere behoeften aan bescherming, gezondheidszorg en hulp van door een gewapend conflict getroffen vrouwen moeten worden geëerbiedigd. [IGC/NIGC]

Artikel 135. Door een gewapend conflict getroffen kinderen moeten in het bijzonder ontzien en beschermd worden. [IGC/NIGC]

Artikel 136. Kinderen mogen niet gerekruteerd worden bij de strijdkrachten of gewapende groepen. [IGC/NIGC]

Artikel 137. Aan kinderen mag niet worden toegelaten deel te nemen aan de vijandelikheden. [IGC/NIGC]

Artikel 138. De door een gewapend conflict getroffen ouderen, zieken en gebrekkigen moeten in het bijzonder ontzien en beschermd worden. [IGC/NIGC]

TOEPASSING

Naleving van het internationaal humanitair recht

Artikel 139. Elke partij bij het conflict moet het internationaal humanitair recht eerbiedigen en doen eerbiedigen door haar strijdkrachten en andere personen of groepen die in feite volgens haar instructies of onder haar leiding of toezicht handelen. [IGC/NIGC]

Artikel 140. De verplichting om het internationaal humanitair recht te eerbiedigen en te doen eerbiedigen is niet afhankelijk van wederkerigheid. [IGC/NIGC]

Artikel 141. Elke Staat moet waar nodig juridische raadgevers ter beschikking stellen om de militaire bevelhebbers op passend niveau te adviseren over de toepassing van het internationaal humanitair recht. [IGC/NIGC]

Artikel 142. De Staten en partijen bij het gewapend conflict moeten hun strijdkrachten onderrichten in het internationaal humanitair recht. [IGC/NIGC]

Artikel 143. De Staten moeten het onderwijs van internationaal humanitair recht aan de bevolking bevorderen. [IGC/NIGC]

Afdwinging van het internationaal humanitair recht

Artikel 144. De Staten mogen inbreuken op het internationaal humanitair recht door de partijen bij een gewapend conflict niet aanmoedigen. Zij moeten waar mogelijk hun invloed aanwenden om inbreuken op het internationaal humanitair recht te doen ophouden. [IGC/NIGC]

Artikel 145. Wanneer niet verboden door het internationaal recht zijn vijandelijke represailles aan strikte voorwaarden gebonden. [IGC]

Artikel 146. Vijandelijke represailles tegen door de Verdragen van Genève beschermde personen zijn verboden. [IGC]

Artikel 147. Represailles tegen goederen die beschermd worden door de Verdragen van Genève en het Verdrag van Den Haag inzake de bescherming van culturele goederen zijn verboden. [IGC]

Artikel 148. De partijen bij niet-internationale gewapende conflicten zijn niet gerechtigd over te gaan tot vijandelijke represailles. Andere tegenmaatregelen tegen personen die niet of niet meer rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden zijn verboden. [NIGC]

Verantwoordelijkheid en herstel

Artikel 149. Een Staat is verantwoordelijk voor de inbreuken op het internationaal humanitair recht die hem toegeschreven kunnen worden, met inbegrip van:

- (a) inbreuken begaan door zijn organen, inclusief zijn strijdkrachten;
- (b) inbreuken begaan door personen of entiteiten die door hem zijn gemachtigd.

tigd tot het uitoefenen van elementen van het regeringsgezag;

(c) inbreuken begaan door personen of groepen die in feite volgens zijn instructies of onder zijn leiding of toezicht handelen;

(d) inbreuken begaan door particulieren of groepen die hij erkent of aanvaardt als eigen gedrag.

[IGC/NIGC]

Regel 150. Een Staat die verantwoordelijk is voor inbreuken op het internationaal humanitair recht is gehouden tot volledig herstel van het veroorzaakte verlies of leed. [IGC/NIGC]

Individuele verantwoordelijkheid

Regel 151. Personen zijn strafrechtelijk verantwoordelijk voor de oorlogsmisdaden die zij begaan. [IGC/NIGC]

Regel 152. Bevelhebbers en andere meerderen zijn strafrechtelijk verantwoordelijk voor oorlogsmisdaden die als gevolg van hun bevelen worden begaan. [IGC/NIGC]

Regel 153. Bevelhebbers en andere meerderen zijn strafrechtelijk verantwoordelijk voor oorlogsmisdaden begaan door hun ondergeschikten indien zij wisten, of redenen hadden om te weten, dat de ondergeschikten op het punt stonden of bezig waren, zulke misdaden te begaan en indien zij niet alle nodige en redelijke maatregelen hebben genomen die in hun vermogen lagen om het gebeuren te voorkomen of om de verantwoordelijken te straffen indien bedoelde misdaden reeds begaan waren. [IGC/NIGC]

Regel 154. Het is de plicht van elke strijder om niet te gehoorzamen aan een kennelijk onwettig bevel. [IGC/NIGC]

Regel 155. Gehoorzamen aan een bevel van hogerhand ontheft een ondergeschikte niet van zijn strafrechtelijke verantwoordelijkheid indien de ondergeschikte wist dat de bevolen handeling onwettig was of indien hij dit had behoren te weten, gezien de kennelijk onwettige aard van de bevolen handeling. [IGC/NIGC]

Oorlogsmisdaden

Regel 156. Ernstige inbreuken op het internationaal humanitair recht zijn oorlogsmisdaden. [IGC/NIGC]

Regel 157. De Staten zijn gerechtigd hun nationale gerechtshoven universele jurisdictie inzake oorlogsmisdaden toe te kennen. [IGC/NIGC]

Regel 158. De Staten moeten oorlogsmisdaden waarvan beweerd wordt dat zij begaan zijn door hun onderdanen of strijdkrachten, dan wel op hun grondgebied, onderzoeken en de verdachten waar nodig vervolgen. Zij moeten ook andere oorlogsmisdaden onderzoeken waarover zij jurisdictie uitoefenen en de verdachten waar nodig vervolgen. [IGC/NIGC]

Regel 159. Bij het einde van de vijandelijkheden dienen de aan de macht zijnde autoriteiten er naar te streven, op de grootst mogelijke schaal amnestie te verlenen aan de personen die hebben deelgenomen aan het gewapend conflict of die van hun vrijheid zijn beroofd om redenen die verband houden met het gewapend conflict, met uitzondering van personen die van oorlogsmisdaden verdacht of beschuldigd worden, of hiervoor veroordeeld zijn. [NIGC]

Regel 160. Oorlogsmisdaden verjaren niet [IGC/NIGC].

Regel 161. De Staten moeten alles in het werk stellen om in de mate van het mogelijke onderling samen te werken ten einde het onderzoek naar oorlogsmisdaden en de vervolging van de verdachten te vergemakkelijken. [IGC/NIGC]

Jean-Marie Henckaerts, Genève, 2009

Jean-Marie Henckaerts is juridisch adviseur van de Juridische Divisie van het Internationale Rode Kruiscomité (ICRC) en hoofd van dit ICRC-project over internationaal humanitair gewoonterecht.

RELEVANTE WEBSITES

Rode Kruis

Rode Kruis-Vlaanderen	www.rodekruis.be
Nederlands Rode Kruis	www.rodekruis.nl
Tracing-website	tracing.rodekruis.be
YouTube - Rode Kruisfilmpjes	www.rodekruis.tv
Internationaal Rode Kruiscomité	www.icrc.org
Internationale Federatie van Rode Kruis- en Rode Halve Maanverenigingen	www.ifrc.org
Internationale Beweging van Rode Kruis- en Rode Halve Maanverenigingen	www.redcross.int
Museum van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan in Genève	www.micr.org

Algemeen

Verdragteksten in het Nederlands	ihrverdragen.rodekruis.be
Internationaal humanitair recht (IHR)	www.wihl.nl (waarbinnen vele links) www.haguejusticeportal.net www.hlc-rdc.org www.hpcr.org www.ihlresearch.org

Kindsoldaten

Coalition to stop the use of child soldiers	www.child-soldiers.org
Nederlandse Coalitie 'Stop gebruik kindsoldaten'	www.kindsoldaten.nl

Wapens

Verdrag Conventionele wapens	www.ccwtreaty.com
Verdrag Chemische wapens	www.opcw.org
Verdrag Bacteriologische wapens	www.opbw.org
Arms Control Association	www.armscontrol.org
Control Arms (een campagne van Amnesty International, IANSA en Oxfam)	www.controlarms.org
Clustermunitie	www.stopclustermunitions.org

Naleving IHR

Joegoslavië-tribunaal (ICTY)	www.un.org/icty
Rwanda-tribunaal (ICTR)	www.icttr.org
Special Court Sierra Leone (SC-SL)	www.sc-sl.org
Internationaal Strafhof (ICC)	www.icc-cpi.int
Internationaal Gerechtshof (ICJ)	www.icj-cij.org
International Humanitarian Fact-Finding Commission	www.ihffc.org
Crimes of War Project	www.crimesofwar.org
Coalition for an ICC	www.iccnw.org

Sinds hun aanvaarding in 1949 bieden de Verdragen van Genève bescherming aan ontelbare personen in talloze conflicten. Toch is het verhaal van de Verdragen van Genève en hun Aanvullende Protocolen geen onverdeeld succes. De erkenning van de verdragsteksten door staten staat soms ver van hun toepassing in de praktijk. In een poging de implementatie van de bestaande verdragsregels te verbeteren, startte het Internationale Rode Kruiscomité een onderzoek naar de gewoonterechtelijke regels die ten tijde van gewapende conflicten gelden. In 2005 werden de bevindingen van het onderzoek bijeengebracht in 161 regels en een meer dan 4.000 bladzijden tellend naslagwerk.

Deze publicatie geeft een korte toelichting bij het onderzoek en de 161 regels.

Het Rode Kruis-Vlaanderen is onderdeel van het Belgische Rode Kruis. Het Nederlandse Rode Kruis en het Belgische Rode Kruis zijn beiden onafhankelijke organisaties die deel uitmaken van de Internationale Rode Kruis- en Rode Halve Maanbeweging.